

تحلیل رابطه جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر قانون‌گریزی (مورد مطالعه: جوانان ۲۰ تا ۳۴ ساله مناطق شهر مشهد)

چکیده

زمینه و هدف: قانون‌گریزی به‌عنوان یک مسئله اجتماعی، نظم را مختل می‌کند. این پدیده ناشی از کاهش زمینه‌های اجتماعی در جامعه سبب تضعیف همبستگی، کم‌رنگ شدن انسجام و بی‌اعتمادی می‌شود. هدف پژوهش حاضر، تحلیل رابطه جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر قانون‌گریزی است.

روش: تحقیق حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ ماهیت توصیفی - تحلیلی از نوع پیمایشی است. جامعه آماری جوانان ۲۰ تا ۳۴ ساله مناطق شهر مشهد می‌باشد که براساس فرمول کوکران به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی ساده ۵۰۰ نفر انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسش‌نامه محقق‌ساخته استفاده شده است. روایی همگرا کل برابر با ۰/۴۸۸ و برای پایایی از آلفای کرونباخ برابر ۰/۷۶۴ استفاده شده است. داده‌ها از طریق آمار توصیفی و آزمون‌های آماری اسپیرمن و رگرسیون با استفاده از نرم‌افزار Spss مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: حاکی است که میانگین قانون‌گریزی متوسط روبه بالا به دست آمده است. بیش از نیمی از پاسخگویان از میانگین متوسط روبه پایین سرمایه اجتماعی و فرهنگی برخوردار بوده‌اند. در حوزه ابعاد اعتقادی، معرفتی، مناسکی و عواطف دینی بالای ۵۰ درصد پاسخگویان ضعیف بوده‌اند. بیش از نیمی از جوانان در جامعه از فقر و ابعاد آن بهره‌برده‌اند. با استناد به آزمون اسپیرمن در سطح معناداری (۰/۰۵ P)، ضرایب همبستگی نشان از این دارد که فقر (۰/۵۱۲)، دین‌داری (۰/۵۰۵)، سرمایه فرهنگی (۰/۴۸۹)، سرمایه اجتماعی (۰/۴۸۶)، رابطه نسبتاً مستقیم و متوسطی با قانون‌گریزی دارند. نتایج بتای رگرسیون نشان داد که سرمایه اجتماعی (۰/۱۵۱)، سرمایه فرهنگی (۰/۱۴۶)، فقر (۰/۱۲۰) و دین‌داری (۰/۱۱۳) با سطح خطای ۰/۰۱ در حدود ۰/۵۲ از تغییرات قانون‌گریزی را تبیین می‌کنند.

نتیجه‌گیری: با افزایش اعتماد تعمیم‌یافته، مشارکت مدنی و پیوند و ارتباط با شهروندان در سطح جامعه، ارتقای آگاهی و بینش افراد نسبت به پیامدهای قانون‌گریزی، تقویت مؤلفه‌های دین‌داری در سطح زندگی و کاهش ابعاد فقر در سطح زندگی مردم می‌توان جلوی رفتارهای منحرفانه قانون‌شکنی را کنترل و کاهش داد.

کلیدواژه‌ها: دین‌داری، سرمایه اجتماعی / فرهنگی، فقر، قانون‌گریزی.

دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۲۰

پذیرش: ۱۴۰۰/۰۳/۱۹

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

صص: ۸۱-۱۱۴

شناسه دیجیتال (DOR):

DOR: [20.1001.1.20086024.1400.13.2.4.0](https://doi.org/10.1001.1.20086024.1400.13.2.4.0)

محمد حسن شربتیان

دانش آموخته دکتری جامعه‌شناسی (مسائل اجتماعی ایران)، دانشگاه پیام‌نور، تهران، ایران. رایانامه: sharbatiyan@gmail.com

جواد جهانشیری

استادیار مدیریت راهبردی فضای سایبر گروه فتا، دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران، ایران (نویسنده مسئول). رایانامه: jahanshiri@nict.ir

مهدی عمرانی

دانش آموخته کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات، تهران، ایران. رایانامه: m.o.3567@gmail.com

مقدمه

انسان موجودی اجتماعی است و تلاش می‌کند که با رعایت هنجارهای اجتماعی^۱، قانون^۲، نظم و امنیت را پایدار نگه دارد. در مقابل بی‌نظمی در هر جامعه‌ای، مجموعه‌ای از عدم رعایت ارزش‌ها، و هنجارها است که فرد پایبند به قواعد جامعه نمی‌گردد و به سمت قانون‌گریزی^۳ سوق می‌یابد (علی بابایی و فیروزجائیان، ۱۳۸۸، ص ۸).

قانون‌گریزی در هر جامعه‌ای تا اندازه‌ای وجود دارد، اما در برخی از موارد این موضوع تبدیل به مسئله اجتماعی می‌شود (رایبگتن و واینبرگ^۴، ۱۳۸۳، ص ۲۷-۲۹). این پدیده به معنای رفتارهایی گفته می‌شود که از مخالفت با قوانین رسمی جامعه شکل می‌گیرد و فرد به صورت آگاهانه و از روی عمد قوانین را نادیده می‌گیرد (عشایری و نامیان، ۱۳۹۸، ص ۱۸۹). قانون‌گریزی به‌عنوان جلوه‌ای منفی با کاهش انسجام اجتماعی در سطح جامعه، نهادها و کنش‌های بین فردی و گروهی مرتبط است (زارع شاه‌آبادی و ترکان، ۱۳۹۱، ص ۸۷).

ساختار قانون‌گریزی در ایران بیش از یک قرن به دلایل متعددی چون استبداد سیاسی، ویژگی‌های شخصی، خاص‌گرایی فرهنگی، نابرابری اقتصادی، نامناسب بودن قوانین، عدم کفایت مجریان، ضعف ضمانت اجرایی و... موجب شده است که جامعه ایرانی همواره از بی‌توجهی به قوانین موجود رنج ببرد (علی بابایی و فیروزجائیان، ۱۳۸۸، ص ۹). پس رعایت نکردن قانون به‌عنوان یک مسئله اجتماعی سلامت جامعه را به خطر می‌اندازد و همبستگی اجتماعی را تضعیف می‌کند؛ در نتیجه شرایط جامعه به بحران بی‌نظمی تبدیل می‌شود (عشایری، عباسی، نطقی کاشانی و پیرحیاتی، ۱۳۹۴، ص ۱۷۷) نتایج عمده پژوهش‌های نشان داده که گسیختگی اجتماعی، نابسامانی و فساد اجتماعی که در آن تمایل به قانون‌پذیری وجود ندارد؛ در سطح جهانی بر

1- Social Norms

2- Law

3- Law - Evasion

4- Rubington & Weinberg

اساس شاخص «دبلیوجی. پی حاکمیت قانون»^۱ برای جامعه ما رتبه مناسبی در نظر گرفته نشده است (میرزایی، احمدی، بخارایی و نایبی، ۱۳۹۶، ص ۳۴). این مسئله نشان از این است که قانون‌گزینی یک مسئله اجتماعی است و در مسیر تحولات اجتماعی بر سر راه توسعه، مانع تحقق اهداف و تهدیدکننده ارزش‌ها و کمال مطلوب می‌شود و به‌عنوان پدیده‌ای نامطلوب اذهان نخبگان و افکار عمومی را به خود مشغول نگه داشته است (عبداللهی، ۱۳۸۷، ص ۱۳).

لذا با توجه به ضعف بودن رفتارهای قانون‌مدارانه در سطح جوامع، عواملی وجود دارد که می‌تواند با قانون‌گزینی ارتباط داشته باشد. افزایش و یا کم‌رنگ شدن سرمایه اجتماعی^۲، در سطح جامعه، نهادها و کنش‌های بین فردی و گروهی در سطوح مختلف نظام اجتماعی موجب می‌شود که رفتارهای قانونی در شرایط مختلف با نوسان اجتماعی روبه‌رو شود. علاوه بر این، نوسان سرمایه فرهنگی^۳ در هر میدانی، موضوعات و منافع خاص خود را دارد که به‌واسطه رابطه سلطه و منازعه ساختار می‌تواند با قانون‌گزینی رابطه‌ای داشته باشد. همچنین وجود هرگونه تقید به باورهای دینی، متعهد بودن به مناسک، عواطف و معارف دین‌داری^۴ ممکن است با بی‌قانونی رابطه داشته باشد. در همین ارتباط وجود تضادهای اقتصادی - اجتماعی و شیوع فقر^۵ در جامعه که از طریق طبقه سلطه اعمال می‌شود، می‌تواند به‌عنوان یکی از زمینه‌های رشد قانون‌گزینی قابل‌بررسی باشد. پس در نوشتار حاضر ارتباط قانون‌گزینی با زمینه‌های اجتماعی از این ظرفیت برخوردارند که به‌عنوان ابزاری اساسی قابلیت و کارایی بالایی در تبیین و توضیح مسائل و راه‌حلی برای معضلات اجتماع در نظر گرفته می‌شوند (چلبی و مبارکی، ۱۳۸۴، ص ۴).

با توجه به اینکه وضعیت قانون‌گزینی در مناطق حاشیه‌نشین مشهد در تحقیق پور رجبی و مجدی (۱۳۹۸) بیان شده که بالاتر از حد متوسط بوده

-
- 1- WJP Rule of Law Inde
 - 2- Social Capital
 - 3- Social Cultural
 - 4- Religiosity
 - 5- poverty

است و عواملی همچون مناسک معرفتی و اجتماعی دین‌داری، احساس نابرابری، فقدان کارآمدی و بیگانگی در رشد این رفتار منحرفانه تأثیر داشته است (پوررجبی و مجدی، ۱۳۹۸، ص ۳۵) همچنین تحقیق مجدی و همکاران (۱۳۹۳) نشان از داشته که واپایش اجتماعی، فشار اجتماعی، احساس آنومی، سن و تحصیلات بر قانون‌گریزی رابطه داشته است (مجدی، حیدرنازاد، رضائی و قنبری، ۱۳۹۳، ص ۳). چنین نتایجی بیانگر این است که موضوع قانون‌گریزی به‌عنوان یک دغدغه اجتماعی متأثر از دیگر عوامل اجتماعی در حوزه نظم و امنیت این کلان‌شهر می‌تواند باشد. شهر مشهد که از موقعیت راهبردی دینی، اقتصادی، سیاسی، امنیتی، فرهنگی و اجتماعی خاصی برخوردار است؛ و مسائل اجتماعی این شهر از جمله قانون‌گریزی به‌عنوان یک معضل از منظر مسئولان انتظامی و قضایی در حوزه‌های مختلف مورد دغدغه قرار دارد باید مورد توجه قرار گیرد؛ بنابراین، پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به این پرسش است که عوامل اجتماعی چه رابطه‌ای با قانون‌گریزی دارند؟

پیشینه و مبانی نظری

سرافراز، نیکخواه و رستگاری (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «تحلیلی بر زمینه‌های اجتماعی پدیده قانون‌گریزی» که جامعه آماری جوانان ۱۸-۳۵ سال شهر بندرعباس بوده است، به‌صورت پیمایشی به این نتایج رسیدند که در سطح معناداری ($p \geq 0/05$) نوعی وجود رابطه مستقیم و معنادار بین جنسیت، هویت فردی و گروه همسالان با قانون‌گریزی وجود داشته است. نتایج آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه ($F=4/169$ و $Sig=0/16$) نیز نشان داد که نرخ قانون‌گریزی برحسب مناطق مسکونی متفاوت است. با توجه به سطح معناداری به‌دست‌آمده ($p > 0/05$) بین وضعیت تأهل، سن، درآمد، سرمایه فرهنگی، دین‌داری با قانون‌گریزی رابطه معناداری به‌وجود نیامده است. سعادت (۱۳۹۹) در تحقیقی با عنوان «تبیین اجتماعی رانندگی مخاطره‌آمیز بر اساس سازه سرمایه اجتماعی» در بین جوانان شهر تبریز مبتنی بر روش پیمایش به این نتیجه رسید که همبستگی بین تمامی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی با رانندگی

پرخطر در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۱ به تأیید رسید، نوع رابطه نیز منفی و معکوس بوده است. تحلیل رگرسیونی نیز نشان داد که متغیرهای حاضر در مدل رگرسیونی توانسته‌اند ۱۱/۵ درصد از تغییرات متغیر رانندگی مخاطره‌آمیز را پیش‌بینی کنند. سوهانیان حقیقی، فولادیان و اکبری (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «تحلیل تطبیقی عوامل مؤثر بر قانون‌گریزی و قانون‌شکنی در استان‌های ایران مبتنی بر منطق فازی» در سطح استان‌های کشور براساس روش پیمایش مبتنی بر تحلیل ثانویه داده‌ها به این دست یافتند که با بررسی شروط علی مؤثر بر قانون‌گریزی در کل استان‌های کشور، دو مسیر (ترکیب) منجر به قانون‌گریزی مشاهده شد. در مسیر اول، چهار شرط گرایش به نظم کم، سردرگمی اجتماعی، میزان سواد و بیکاری در ترکیب با یکدیگر به قانون‌گریزی منجر شدند، اما مسیر دوم از ترکیب پنج شرط احساس عدالت کم، گرایش به نظم کم، سردرگمی اجتماعی، سواد و شهرنشینی شکل گرفته است. عشایری و نامیان (۱۳۹۸) در تحقیقی با عنوان «تبیین جامعه‌شناختی قانون‌گریزی در بین شهروندان ایرانی» با تکیه بر تحقیقات انجام‌یافته به‌صورت روش پیمایش مبتنی بر فراتحلیل به این نتیجه رسیدند که قانون‌گریزی به‌عنوان متغیر وابسته، تأثیرپذیر از متغیرهای فردگرایی (۰،۳۸۸)، سرمایه‌ای (۰،۴۰۷)، سیاسی (۰،۳۱۰)، فرهنگی (۰،۳۹۸)، قانونی (۰،۳۴۶)، کنترلی (۰،۳۲۲)، آنومی-بی‌هنجاری (۰،۵۲۶) و جمعیتی (۰،۲۶۸) بوده و در مجموع متغیرهای فوق توانسته‌اند $0,233$ size = Effect و $Z = 7,166$ و $sig = 0,000$ از قانون‌گریزی را تبیین کنند. کشفی و زارع محمودآبادی (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «شناسایی و اولویت‌بندی عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر قانون‌گریزی» در بین راکبین موتورسیکلت شهر تهران بر اساس روش پیمایش به این نتیجه رسیدند که آشفتگی در رتبه اول؛ تبعیض دوم؛ رفاه اجتماعی سوم؛ فردگرایی چهارم؛ تربیت دوران کودکی پنجم؛ عدم آگاهی به قانون ششم؛ وضعیت خانوادگی هفتم؛ خشونت رفتاری هشتم؛ آگاهی به تأثیر قانون نهم و آگاهی به تأثیر رسانه‌ها در رتبه دهم قرار می‌گیرند. پوررجبی و مجد (۱۳۹۸) در تحقیقی با عنوان «عوامل مؤثر بر قانون‌گریزی در مناطق حاشیه‌نشین شهر

مشهد» بر اساس روش پیمایش به این نتایج رسیدند که میزان فراوان قانون‌گریزی با درجه میانگین ۲/۹ است. همچنین رابطه همبستگی عوامل مذهبی (به جز پایبندی به مناسک مذهبی)، احساس برابری (به‌استثنای رعایت حقوق قومیت‌ها، برتری قانون بر رابطه و شایسته‌سالاری)، احساس کارآمدی و احساس بیگانگی (غیر از احساس بی‌معنایی) با میزان قانون‌گریزی از لحاظ آماری معنا دار است. میرزایی (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «مطالعه جامعه‌شناختی قانون‌گریزی با تأکید بر حوزه راهنمایی و رانندگی» در بین شهروندان بالای ۱۸ سال استان خوزستان با تکیه بر روش پیمایش به این نتیجه رسید که تمام متغیرهای وارد شده در معادله، اثر مستقیم برگریز از قوانین و مقررات رانندگی داشته که به ترتیب میزان اثر آن‌ها عبارت‌اند از: آگاهی قانونی (۰/۱۳۹)، پیوند اجتماعی (۰/۱۳۴-)، احساس آنومی (۰/۱۱۲) و عدالت رویه‌ای (۰/۰۸۶). متغیرهای آگاهی از قوانین، عدالت رویه‌ای و پیوند اجتماعی با قانون‌گریزی رابطه منفی دارند و متغیر احساس آنومی با آن رابطه مثبت را نشان می‌دهد. همچنین با استفاده از معادله رگرسیونی مشخص شد که اجرای عدالت رویه‌ای و به‌طور کلی برخورد و چگونگی تعامل مأموران پلیس (برخورد احترام‌آمیز و همراه با بی‌طرفی) در مقایسه با احساس آنومی، آگاهی قانونی و پیوند اجتماعی، سهم بیشتری در رفتار قانون‌گریزانه آنان دارد. میرزایی، احمدی، بخارایی و ناییبی (۱۳۹۷) در تحقیقی با عنوان «تأثیر عوامل اجتماعی - فرهنگی بر قانون‌گریزی» در بین شهروندان بالای ۱۸ ساله استان خوزستان با تکیه بر روش پیمایش به این نتایج رسیدند که بیشترین و کمترین حوزه‌ای که در آن پاسخگویان مرتکب قانون‌گریزی شده‌اند به ترتیب قانون‌گریزی مالی - اقتصادی (میانگین ۲/۸۳) و فرهنگی - آموزشی (میانگین ۲/۲۳) بوده است. همچنین به تفکیک متغیرهای زمینه‌ای نشان می‌دهد که بین متغیرهای جنسیت، وضعیت تأهل و وضعیت شغلی رابطه معناداری رابطه معناداری وجود دارد. نتایج ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین احساس آنومی و قانون‌گریزی رابطه معناداری وجود دارد. میزان ضریب همبستگی ۰/۰۸۰ و جهت رابطه مستقیم مثبت می‌باشد.

هیلد^۱ (۲۰۱۹) در تحقیقی با عنوان «تأثیر انزوای اجتماعی و عاطفی بر رفتارهای خطرناک و قانون‌گریز» در بین زنان مصرف‌کننده مواد مخدر در پورتلند بر اساس روش پیمایشی به این نتیجه رسید که میانگین سرمایه اجتماعی و رفتارهای پرمخاطره و قانون‌گریز بالاتر از حد متوسط برآورد شده است. همچنین همبستگی منفی و معناداری بین سرمایه اجتماعی و بروز برخی از رفتارهای پرخطر از جمله رانندگی مخاطره‌آمیز داشته است. وزینا، هربرت، پولین، لاوی، ویتارو و ترمبلی^۲ (۲۰۱۷) در تحقیقی با عنوان «سابقه خشونت خانوادگی، مشکلات رفتاری دوران کودکی و رفتارهای پرخطر جوانان» با تکیه بر روش پیمایش به این نتایج رسیدند که سرمایه اجتماعی تأثیر معناداری بر بروز رفتارهای مخاطره‌آمیز جوانان از جمله رانندگی در حال مستی به‌عنوان یک عمل قانون‌گریز داشته است. وانگ و لئو^۳ (۲۰۱۴) در تحقیقی با عنوان «بررسی عوامل روان‌شناختی مؤثر بر قانون‌گرایی» در بین جوانان بر اساس روش پیمایش به این نتیجه دست یافتند که بین میزان شناخت منفی از اعمال قانونی و تمایل به قانون-گرایی ارتباط معکوس وجود دارد. همچنین بین میزان تجربه مثبت از اعمال قانونی، میزان دریافت شناختی از مشروعیت قانون، میزان برداشت از تجربه قانون‌گرایی و میزان آگاهی از تنبیه کیفری رفتار غیرقانونی و قانون‌گرایی ارتباط مثبت و معنی‌دار وجود دارد.

در مجموع باید اشاره کرد که فردگرایی، از هم‌گسیختگی نهادی و فقدان نظارت، افزایش بی‌نظمی و آنومی، نبود انسجام و پیوند، نامطمئن بودن، کم‌رنگ شدن عدالت و انصاف و... در شکل‌گیری قانون‌گریزی برای جامعه مهم قلمداد می‌شود و این امر موجب گسترش بی‌اعتمادی، عدم مشروعیت قانون و سوق یافتن به سمت رفتارهای مجرمانه در اشکال مختلف در نزد مردم تلقی می‌شود. در برخی از پژوهش‌های انجام‌شده متغیرهای زمینه‌ای مرتبط با قانون‌گریزی بوده است و تفاوت معناداری هم برای پایگاه اجتماعی و اقتصادی شهروندان داشته است، هرچند در برخی دیگر از این دسته پژوهش‌ها تفاوت

1- Hilde

2- Vezina, Herbert, Poulin, Lavoie, Vitaro & Tremblay

3- Wang & Liu

معناداری در این زمینه مشاهده نشده است. کاهش عواملی چون دین‌داری، سرمایه اجتماعی و فرهنگی، عدالت توزیعی و... با افزایش قانون‌گریزی رابطه معناداری داشته است. حال با توجه به اینکه زمینه‌های اجتماعی در خصوص قانون‌گریزی در سطح مناطق شهری مشهد کمتر مورد بررسی قرار گرفته است و با بررسی این زمینه‌های اجتماعی در کلان‌شهر مشهد که پایتخت فرهنگی جهان اسلام معرفی شده درصدد هستیم در بین جامعه جوان که در تحقیقات کمتر مورد بحث و بررسی قرار گرفته‌اند، زمینه‌های اجتماعی مرتبط با قانون‌گریزی را مورد بحث و بررسی قرار دهیم.

قانون‌گریزی

هنگامی که جهت‌گیری نسبت به هنجارهای قانونی در جامعه شکل می‌گیرد و باعث کجروی و انحراف از قوانین می‌شود قانون‌گریزی به وجود می‌آید. قانون‌گریزی نوع اول، قانون‌گریزی سخت^۱ نام دارد که شامل شدیدترین نوع عدول از قواعد و قوانین رسمی است که دائماً برخی افراد مرتکب آن می‌شوند و زمینه‌ساز بی‌نظمی‌هایی در جامعه است. قانون‌گریزی نوع دوم، قانون‌گریزی نرم^۲ گفته می‌شود در مقابل قانون‌گریزی سخت، قانون‌گریزی نرم وجود دارد که شامل سطحی‌ترین جرائم است (عشایری و نامیان، ۱۳۹۸، ص ۳۶۶) از منظر صاحب‌نظران نظریه کنترل اجتماعی^۳ انسان‌ها موجوداتی با آرزوهای نامحدود و فرض را بر ارضا نشدنی و سیری‌ناپذیری ماهیت انسان می‌دانند؛ بنابراین کنترل اجتماعی فرایندی است که توسط عوامل رسمی و غیررسمی و منابع مادی و غیرمادی صورت می‌گیرد و زمینه پیوند افراد با هم‌نوعان و جامعه را فراهم می‌کند (میرزایی، احمدی، بخارایی و نیایی، ۱۳۹۸، ص ۳۹) نظریه کنترل اجتماعی تراویس هیرشی^۴ با استفاده از بسط مفهوم کنترل اجتماعی دورکیم^۵، مهم‌ترین عامل نظارت اجتماعی یعنی پیوند

1- Hard Law - Evasion

2- Soft Law - Evasion

3- Social Control

4- Hirschi's Social Control Theory

5- Durkheim

اجتماعی را عاملی تأثیرگذار در هم‌نوایی افراد ذکر می‌کند (تهیو^۱، ۲۰۱۳، ص ۱۵۸) به‌عبارت‌دیگر وی کجروی را حاصل اختلال پیوند فرد با جامعه می‌داند (فیروزجائیان و توکلی، ۱۳۹۵، ص ۲۹) وی هم‌نوایی و عدم هم‌نوایی با قانون را با چهار عامل پیوستگی^۲، درگیر بودن^۳، تعهد^۴ و اعتقاد^۵ مرتبط می‌داند. به نظر وی علت مهم قانون‌گرایی در پیوستگی اجتماعی است. میزان قدرت پیوستگی‌ها یا گروه‌هایی که فرد به افراد مهم دیگر (والدین، دوستان یا مدل‌های نقش) یا به نهادهای (مدرسه و باشگاه‌ها) دارد، می‌تواند مانع از قانون‌گریزی شود. دومین مورد، درگیر بودن به معنای درجه فعالیت (زمان و انرژی) مناسب برای رفتار رایج و یا غیررایج است. آن‌هایی که اغلب درگیر فعالیت رایج هستند، وقت کمتری برای درگیر شدن در قانون‌گریزی دارند (کاظمی پور ثابت، رضایی و رضایی، ۱۳۹۴، ص ۱۸۹) تعهد، ارائه‌کننده میزانی از سرمایه‌گذاری است که می‌تواند اشکالی نظیر میزان تحصیلات، شهرت خوب یا ایجاد یک کار تجاری را شامل شود. کسانی که از نظر تعهد به جامعه عادی مشکل دارند، اگر به‌واسطه درگیر شدن در قانون‌گریزی دستگیر شوند، چیز بیشتری را از دست خواهند داد. آخرین مورد یعنی اعتماد، در واقع نوعی قدردانی از قواعد جامعه به دلیل عادلانه بودن آن‌هاست؛ یعنی فرد به قواعد و هنجارها احترام می‌گذارد و نوعی تعهد اخلاقی ایجاد می‌شود، در اینجا عنصر اساسی احترامی است که برای نظام ارزشی مشترک وجود دارد (ویلیامز و مک شین^۶، ۱۳۹۲، ص ۲۰۹-۲۱۰) درنهایت هیرشی معتقد است که کجروی ناشی از ضعف یا گسستگی تعلق فرد به جامعه است و اجزای تعلق و وابستگی به جامعه عبارت‌اند از: ارتباط با سایر افراد، پذیرش و مشارکت در نقش‌ها و فعالیت‌های اجتماعی که ارزش و نتایجی برای آینده دارد، اعتقاد به ارزش‌های اخلاقی، هنجارهای فرهنگی و امثال آن (رابرتسون^۷، ۱۳۹۰، ص ۷۵). در همین

1- Thio

2- Attachment

3- Involvement

4- Commitment

5- Belief

6- Williams & McShane

7- Robertson

ارتباط نظریه پیوند افتراقی ساترلند^۱ هم به‌عنوان تبیینی از رفتارهای انحرافی قانون‌گریزی می‌توان قابل‌تأمل باشد. در واقع فرد از طریق معاشرت با دیگران (افراد منحرف) می‌تواند دست به قانون‌گریزی بزند. به اعتقاد ساترلند فرایند یادگیری که شامل ارتباط و تعامل است همه انواع بزهکاری و جرم را تبیین می‌نماید (مک کوایل^۲، ۱۳۸۸، ص ۳۹۳) طبق نظریه معاشرت ساترلند، رفتار انحرافی و قانون‌گریزی یادگرفتنی است و افراد با ارتباط با گروه همسالان رفتارها و کنش‌های مختلف را می‌آموزند (عزیزی و پرتوی، ۱۳۹۴، ص ۱۳۰) بنابراین، زمانی که فرد با دوستانی ارتباط داشته باشد که قانون‌گریز باشند، احتمال بیشتری دارد که فرد نیز از قانون سرپیچی کند.

سرمایه اجتماعی

پاتنام^۳ نیز سرمایه اجتماعی را وجوه گوناگون اعتماد، هنجارها و شبکه‌هایی می‌داند که با تسهیل اقدامات هماهنگ کارایی جامعه را بهبود می‌بخشند (پاتنام، ۱۳۸۰، ص ۲۸۵) به نظر وی سرمایه اجتماعی برون‌گروهی^۴ برای اتصال به ابزارها و امکانات خارجی و نشر اطلاعات مفیدند و یک بینش جامعه‌شناختی را فراهم می‌آورند که می‌توانند هویت‌ها و تعاملات وسیع‌تری را به وجود آورند (فیلد^۵، ۱۳۸۶، ص ۵۶). سرمایه اجتماعی درون‌گروهی^۶ اشاره به روابط مبتنی بر اعتماد و همکاری بین اعضای یک گروه خاص دارد که سایر گروه‌ها برای اعضای آن غریبه محسوب می‌شوند. این نوع سرمایه با توجه به اینکه در خدمت منافع گروهی خاص قرار می‌گیرد؛ می‌تواند موجب تبعیض میان اعضای یک جامعه شود؛ در نتیجه مانع رشد و توسعه محسوب می‌شود. (فیروزآبادی و ایمانی جاجرمی، ۱۳۸۵، ص ۲۰۲). اگر در گروهی به سبب نبود ویژگی‌هایی مانند اعتماد و هنجارهای مشوق مشارکت، سرمایه اجتماعی به‌اندازه کافی فراهم نباشد، هزینه‌های همکاری از جمله بی‌قانونی افزایش خواهد یافت. در نهایت

-
- 1- Sutherland's Differential Association Theory
 - 2- Mc Quail
 - 3- Putnam
 - 4- Bridging Social Capital
 - 5- Field
 - 6- Bonding Social Capital

سرمایه اجتماعی به وسیله مکانیسم‌های متعددی که دارد می‌توان قانون‌گریزی را افزایش دهد و یا کاهش دهد چنین مکانیسم‌هایی به صورت فرایندهای روان‌شناختی اجتماعی و کنش‌های متقابل مشترک با مردم در تمام بخش‌های یک ساختار اجتماعی قابل جست‌وجو است و بر اساس روابط مثبت و گرم بین مردم می‌توان عهده‌دار مسائل اجتماعی از جمله قانون‌گریزی شد و آن را حل کرد و یا با شکل‌گیری روابط مخرب و منفی بین اعضای جامعه، مردم را با مشکل مواجه ساخت و میزان قانون‌گریزی را در جامعه افزایش داد (عشایری، عباسی، جسارتی و نطقی کاشانی، ۱۳۹۶، ص ۵۹).

دین‌داری

دین‌داری به بیان کلی یعنی داشتن اهتمام دینی^۱ به نحوی که به نگرش، گرایش و کنش‌های فرد را متأثر می‌سازد (هیمل فارب^۲، ۱۹۷۷ به نقل از شجاعی زند، ۱۳۸۴، ص ۳۶). گلارک و استارک^۳ برای دین‌داری چهار بُعد اصلی «عمل»، «باور»، «تجربه»، «دانش یا معرفت» را با عنوان ابعاد عمومی الزام دینی مطرح کرده‌اند. این ابعاد چهارگانه، در سطح مقیاس‌های اولیه به پنج شاخص یا مقیاس تقسیم شده‌اند که افزایش آن، ناشی از تفکیک بُعد عمل به دو بخش شاخص مناسکی و عبادی است (گلارک و استارک، ۱۹۷۰).

بُعد اعتقادی یا باورهای دینی: نوعی ادراک فردی برخاسته از معرفت دینی که به فرد بینش خاصی در زمینه حقانیت اصول دینی ارائه می‌دهد. در واقع بُعد اعتقادی عبارت از باورهای که انتظار می‌رود پیروان دین به آن‌ها اعتقاد داشته باشند. بُعد مناسک دینی که به دو دسته تقسیم می‌شوند: الف) شعائر یا مناسک: آداب و رسوم تدوین‌شده که در میان معتقدان به دین رفتارهای نمونه‌ای به حساب می‌آیند. مناسک به‌طور کامل مراسمی است که در هر دین از پیروان آن انتظار می‌رود آن‌ها را به‌جا آورند؛ ب) پرستش و دعا: اعمال فردی و خصوصی که فرد آن‌ها را با رضایت خاطر و بدون اجبار انجام می‌دهد. بُعد

1- Religious Involvement
2- Himmelfarab
3- Glock & Stark

تجربه دینی یا عواطف دینی: موقعیت‌های برتر ایجادشده‌ای که فرد در آن‌ها خود را رویارویی و مواجهه با شعور برتر احساس می‌کند. بُعد معرفتی یا دانش دینی: شامل دست‌کم آگاهی فرد مؤمن از دین موردقبول خود اوست؛ زیرا شناخت اصول و فروع دین و سنت‌ها، تاریخ و دیگر امور دینی در کمترین سطح ممکن لازم است تا فرد را به عمل دینی بکشاند (خوش فر و ایلواری، ۱۳۹۴، ص ۲۰۷).

بُعد پیامدی یا آثار دینی: این بعد بر رفتار روزمره و غیردینی افراد ناظر است حضور وجود اندیشه و حس خداگرایانه در متن زندگی که در رفتار غیردینی فرد استحکام می‌یابد و به زندگی او رنگ و بوی دینی می‌دهد، از نتایج پیامدهای دینی است (سراج‌زاده، ۱۳۸۳، ص ۶۴). در مجموع آموزه‌ها دینی، در جهت کنترل، نظارت و بازدارندگی از گناه و جرائم بسیار توصیه شده است که با کارکرد تعالی بشر در زندگی مادی و معنوی همراه است، و این پدیده به افزایش انسجام اجتماعی، تقویت همبستگی و مای جمعی می‌انجامد.

سرمايه فرهنگي

بورديو^۱ سرمايه را هر منبعی می‌داند که در عرصه خاصی اثر بگذارد و به فرد امکان دهد سود خاصی را از راه مشارکت در رقابت بر سر آن، به دست آورد (شارع‌پور و حسینی‌راد، ۱۳۸۷، ص ۱۳۵). به عقیده بورديو، سرمايه فرهنگي بیشتر به معنای داشتن توان شناختی بالاتر و گرایش به هنر متعالی، ناشی از شایستگی بیشتر دارندگان این سرمايه است (فاضلی، ۱۳۸۲، ص ۳۸). از نظر بورديو سرمايه فرهنگي تجسم‌یافته نوعی ثروت بیرونی است که به‌عنوان بخش جدایی‌ناپذیری از فرد در آمده است این نوع سرمايه به‌صورت آمادگی‌های مداوم ذهن و جسم تجلی می‌یابد (شارع‌پور و خوش‌فر، ۱۳۸۱، ص ۱۳۷) این شکل از سرمايه فرهنگي را در مفهوم عادت‌واره^۲ به افراد امکان می‌دهد به آن محیط اجتماعی روی آورند که متعلق به آن‌هاست و عاداتی را بپذیرند که با تعلق اجتماعی آنان سازگار است و

1- Bourdieu

2- Habitus

این امر به معنای آن است که عادت واره در خلأ پدید نمی‌آید بلکه رفتارهای عاملان همواره به‌واسطه امور درونی شکل می‌یابد که خود بازتاب ساختارهای بیرونی‌اند. این ساختارهای بیرونی همان شبکه‌های ارتباطی هستند که جدای از آگاهی و اراده فردی هستند؛ میدان نام دارند (بورديو، ۱۳۸۰، ص ۴۸۰). سرمایه فرهنگی عینیت یافته: به‌صورت اعیان فیزیکی به تملک درآمده است. این سرمایه از بدیهی‌ترین و آشکارترین نوع سرمایه فرهنگی است که افراد می‌توانند از آن بهره‌مند شوند و بیشتر در کالاها و اشیاء مادی تجسم می‌یابد. به‌طور خلاصه خصلت اساسی این سرمایه در اثر آموزشی بر دارندگان آن می‌گذارد. (شارع‌پور و خوش‌فر، ۱۳۸۱، ص ۱۳۷). سرمایه ضابطه‌ای و نهادینه‌شده: به‌صورت اعتبارها یا کیفیات علمی یک فرد شناخته می‌شود. لازمه سرمایه فرهنگی نهادی قبل از هر چیز وجود افراد با صلاحیت و مستعد در جهت کسب انواع مدارک تحصیلی و دانشگاهی است. این سرمایه قابل‌واگذاری و انتقال نیست و به‌دست آوردن آن برای افراد به شرایط معینی بستگی دارد (نیازی و کارکنان، ۱۳۸۶، ص ۶۰). درنهایت سرمایه فرهنگی و ابعاد آن در فضای اجتماعی معنا پیدا می‌کند به نظر وی تجسم فضایی جامعه امکان می‌دهد که جامعه را نه به‌عنوان سازوکاری طبیعی بلکه به‌صورت عالم تمایلات و گرایش‌ها ببینیم. فضای اجتماعی به‌خودی‌خود واقعیت ندارد و مجموعه وسیعی از مواضع سلسله‌مراتبی شده با توجه به چندین بُعد که در میدان‌ها ارزش محسوب می‌شود. (شویره و فونتین، ۱۳۸۵، ص ۱۳۷). درواقع قانون‌گریزی در فضای اجتماعی به‌صورت یکپارچه و متحدالشکل برای همه اعضای جامعه معنا پیدا نمی‌کند و هرکسی متناسب با میدان و شرایط بازی در میدان در جهت منافع خود ممکن است به قانون‌گریزی متوسل شود.

فقر

فقر ناشی از شیوع گسترده نادیده گرفتن مبانی ارزشی جامعه، گسترش تضاد طبقاتی، عدم رعایت هنجارها و قوانین و... همگی به‌عنوان مؤلفه‌های

مرتبط با فقر در تسریع بخشیدن رفتارهای قانون‌گریزی حائز اهمیت است. در این زمینه دورکیم معتقد است وقتی نوسانات شدید همه ابعاد زیستی جامعه را دچار نابسامانی کند، نظم اجتماعی سست شده و میزان قانون‌گریزی در جامعه اوج می‌گیرد (ورسلی^۱، ۱۳۸۸، ص ۲۰). هنگامی که نوسانات شدید و بی‌هنجاری شکاف طبقاتی را افزایش می‌دهد و در این حالت اکثریت افراد جامعه قادر به تأمین نیازهای خود نمی‌شوند در تله فقر گرفتار می‌گردند؛ و سعی می‌کنند با توسل به وسایل مختلف در راستای هدف‌گذاری‌های جامعه حرکت نکنند که در نتیجه انواع قانون‌گریزی‌ها و قانون‌شکنی‌ها شکل می‌گیرد (چمبرز^۲، ۱۳۷۷، ص ۸۳). مرتن^۳ در نظریه ساختاری فرصت استدلال می‌کند، جامعه‌ای که تأکید زیادی بر موفقیت مادی دارد و میزان دارایی را معیار موفقیت افراد می‌شناسد، ثروت به‌عنوان یک هدف فرهنگی و اجتماعی شناخته می‌شود و غالب مردم عملاً می‌پذیرند که موفقیت، قاطعانه با معیار ثروت و مادیات سنجیده می‌شود. از آنجا که قشر کوچکی در جامعه دسترسی گسترده‌ای به امکانات و اهداف مالی دارند، ولی قشر وسیع‌تری دسترسی ناچیزی به شیوه‌های درآمدزا، آن‌چنان که موافق و مطلوب معیارهای سنجش موفقیت باشند، می‌یابند؛ بنابراین برای گروه مردم (فقرا) ابزار و هدف اجتماعی بر هم منطبق نیستند. این گروه هدف را مطلوب می‌دانند ولی امکان دسترسی به آن را ندارد. از نظر مرتن در این شرایط مردم فقیر به روش‌های مختلف سعی بر انطباق اجتماعی می‌کنند. سعی این افراد در گزینش شیوه‌های انطباق با هدف اجتماعی ممکن است به طیفی از رفتارهای مختلف، از قبیل فراهم آوردن امکانات جدید برای خود که مورد قبول جامعه نیست و یا روی‌آوری به رفتارهای غیرقانونی برای کسب درآمد و ثروت باشد (عبداللهی، ۱۳۷۸، ص ۱۲۷). مرتن استدلال می‌کند که در شرایط نابهنجار فوق افراد فقیر با توجه به باورها، اعتقادات و قدرت تفکر و تحلیل رفتار خود و بعضی ویژگی‌های فردی دیگر بر رفتارهای تخلف‌آمیز و غیرقانونی صحنه می‌گذارند و یا به آن عمل

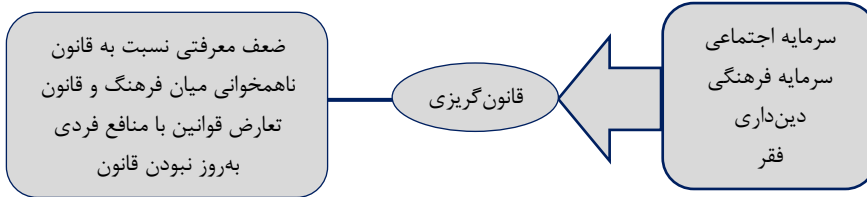
1- Worsley
2- Chambers
3- Merton

می‌کنند که نتیجه آن تضعیف قانون و عادی جلوه دادن قانون‌گزینی است. در چنین اوضاعی که قانون‌گزینی عادی جلوه داده می‌شود، آسیب اجتماعی در حوزه‌های عمومی ارتباطات انسانی گسترش می‌یابد و بخش عظیمی از رفتار قانون‌گیزانه شخص از حیطة کنترل وی خارج می‌شود که هرچه سطح ناتوانی و یا احساس ناتوانی و فقر فرد بیشتر باشد دلیل‌تراشی برای قانون‌گزینی او نیز افزایش می‌یابد (کلانتری، ربانی و صداقت، ۱۳۸۴، ص ۱۱۰).

با توجه به مباحثی که بیان شد باید اشاره کرد که جامعه‌ای ایران در حال گذار است و از آنجا که هر جامعه‌ای در حال گذار در این روند، دچار مسئله می‌شود، جامعه ما هم با مسائل اجتماعی از جمله قانون‌گزینی روبه‌رو است که می‌تواند با عوامل مختلفی ارتباط داشته باشد؛ بنابراین براساس یک دیدگاه تلفیقی و ترکیبی فرایند رابطه اثرگذار موضوع مورد بحث در جریان تولید کنشگری مورد تبیین و تحلیل قرار می‌گیرد.

مدل مفهومی پژوهش

شکل شماره ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش پژوهش

در این پژوهش، روش تحقیق از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ ماهیت، توصیفی - تحلیلی از نوع پیمایش بوده است. در این پژوهش واحد مشاهده و تحلیل جوانان ۲۰ تا ۳۴ ساله مناطق شهر مشهد بوده که با توجه به تحقیقات انجام‌یافته در سطح شهر مشهد آمار قانون‌گریزی مرتبط با نظم و امنیت در بین جامعه جوان و نوجوانان روبه افزایش است (پوررجبی و مجدی، ۱۳۹۸) لذا حجم جامعه مورد مطالعه بر اساس آخرین آمار سرشماری (۱۳۹۵)، برابر با ۸۸۴۹۲۶ نفر به دست آمد که بر اساس فرمول کوکران حجم نمونه برابر با ۵۰۰ نفر مبتنی بر شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی ساده بر اساس حجم متناسب با هر منطقه با تکیه بر ابزار پرسش‌نامه محقق ساخته، اطلاعات جمع‌آوری شده است. در این تحقیق از روایی هم‌گرا^۱ جهت میزان همبستگی یک سازه با شاخص‌های خود در راستای قابلیت اعتبار و از مقادیر آلفای کرونباخ^۲ جهت قابلیت اعتماد استفاده شده و همچنین از روش‌های آمار توصیفی و آزمون‌های همبستگی پیرسون، و رگرسیون برای تجزیه و تحلیل یافته‌ها در نرم‌افزار Spss23 استفاده شده است.

1- Convergent validity
2- Cronbach's alpha

جدول شماره ۱. ضرایب پایایی و روایی متغیرهای پژوهش

متغیر	گویه‌ها	روایی	آلفای کرونباخ
قانون‌گزینی	۲۰	۰/۴۴۳	۰/۷۷۴
سرمایه اجتماعی	۱۲	۰/۴۶۲	۰/۷۲۶
سرمایه فرهنگی	۱۷	۰/۴۱۵	۰/۸۵۶
دین‌داری	۱۰	۰/۶۱۰	۰/۷۵۶
فقر	۱۱	۰/۵۱۴	۰/۷۲۰
کل	۷۰	۰/۴۸۸	۰/۷۶۴

نتایج اولیه مقدار قابلیت اعتبار (روایی همگرا) پرسش‌نامه برابر ۰/۴۸۸ به دست آمده است؛ که با توجه به اظهار نظر فورنل و لاکر^۱ مقدار بالای ۰/۴۰ روایی همگرای قابل قبول نشان می‌دهند (داوری و رضازاده، ۱۳۹۶، ص ۸۱) و مقدار کل قابلیت اعتماد (پایایی) پرسش‌نامه مذکور برابر با ۰/۷۶۴ به دست آمده است که براساس یک قاعده کلی، حد نصاب و مقدار لازم آلفا برای یک شاخص را ۰/۷۰ در نظر می‌گیرند (هینتون^۲، ۲۰۰۴، ص ۳۰۳ به نقل از حبیب پورگتایی و صفری شالی، ۱۳۹۱، ص ۳۶۶).

یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی

جدول شماره ۲. توزیع فراوانی متغیرهای جمعیت‌شناختی

متغیرهای زمینه‌ای	رده سنی			سطح تحصیلات					جنسیت		وضعیت تأهل		
	۲۰ تا ۲۴ ساله	۲۵ تا ۲۹ ساله	۳۰ تا ۳۴ ساله	دکتری	کارشناسی ارشد	کارشناسی	کاردانی	دیپلم	زیر دیپلم	مرد	زن	متاهل	مجرد
تعداد	۱۴۷	۱۸۰	۱۷۳	۲۸	۱۳۸	۱۳۶	۹۵	۷۶	۲۷	۲۳۳	۲۴۷	۳۹۵	۱۰۵
درصد	۲۹/۴	۳۶	۳۴/۶	۵/۶	۲۷/۶	۲۷/۲	۱۹	۱۵/۲	۵/۴	۵۳/۴	۴۶/۶	۷۹	۲۱

با توجه به نتایج پاسخگویان زن به نسبت مرد بیشتر است پاسخگویان با تحصیلات دوره کارشناسی ارشد به نسبت دیگر گروه‌های تحصیلی بیشتر

1- Fornell & Larcker

2- Hinton

هستند. نزدیک به ۸۰ درصد پاسخگویان متأهل هستند، گروه سنی ۲۵ تا ۲۹ سال بیشترین فراوانی را دارند؛ و میانگین سنی ۲۷/۰۷ سال به دست آمده است.

جدول شماره ۳. آماره‌های توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیرها	مقادیر	کم	متوسط	زیاد	میانگین	انحراف معیار
قانون‌گریزی	فراوانی	۳۵	۳۱۳	۱۵۲	۱/۷۶۶۰	۰/۵۶۵۵۸
	درصد معتبر	۷	۶۲/۶	۳۰/۴		
سرمایه فرهنگی	فراوانی	۱۵۹	۳۳۰	۱۱	۱/۷۰۴۰	۰/۵۰۲۸۸
	درصد معتبر	۳۱/۸	۶۶	۲/۲		
سرمایه اجتماعی	فراوانی	۲۱۸	۲۳۱	۵۱	۲/۳۳۴۰	۰/۶۵۳۶۸
	درصد معتبر	۴۳/۶	۴۶/۲	۱۰/۲		
دین‌داری	فراوانی	۲۸۰	۱۹۰	۳۰	۲/۵۰۰۰	۰/۶۰۸۸۹
	درصد معتبر	۵۶	۳۸	۶		
فقر	فراوانی	۹۶	۲۶۰	۱۴۴	۱/۹۰۴۰	۰/۶۸۶۸۲
	درصد معتبر	۱۹/۲	۵۲	۲۸/۸		

همان‌طور که از نتایج جدول هویدا است، وضعیت میانگین متغیر قانون‌گریزی در بین پاسخگویان متوسط روبه بالا بوده است. ۶۶ درصد افراد از سرمایه فرهنگی متوسط روبه پایین و نزدیک به ۵۰ درصد از سرمایه اجتماعی متوسط روبه پایین برخوردار بوده‌اند. بیش از نیمی از پاسخگویان به حوزه ابعاد دین‌داری کمتر توجه کرده‌اند؛ و در حدود نیمی از پاسخگویان از ابعاد مختلف فقر در زندگی متوسط روبه بالا بهره برده‌اند.

یافته‌های استنباطی

با توجه به فرضیه‌های مطرح شده جدول زیر به بررسی این آزمون استنباطی می‌پردازد.

جدول شماره ۴. رابطه متغیرهای مستقل با قانون گریزی

متغیر مستقل	متغیر وابسته	ضریب همبستگی	جهت و شدت رابطه	نوع رابطه	سطح معناداری
سرمایه فرهنگی	قانون گریزی	۰/۴۸۹	مثبت و متوسط	تأیید	۰/۰۵
سرمایه اجتماعی		۰/۴۸۶	مثبت و متوسط	تأیید	۰/۰۵
دین داری		۰/۵۰۵	مثبت و متوسط	تأیید	۰/۰۵
فقر		۰/۵۱۲	مثبت و متوسط	تأیید	۰/۰۵

جدول فوق ضریب همبستگی رابطه میان متغیرها را مبتنی بر آزمون پیرسون نشان می‌دهد. در چهار مورد از فرضیه‌های تحقیق با اطمینان ۰/۹۵ و سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۵ رابطه معناداری داشته‌اند. مطابق جدول بالا دامنه همبستگی متغیرهای سرمایه فرهنگی، اجتماعی، دین داری و فقر با متغیر وابسته (قانون گریزی) که شدت رابطه آن‌ها بین (۰/۴۰ تا ۰/۶۰) نسبتاً متوسط و مثبت بوده است. به این معنا که با کاهش سرمایه‌های فرهنگی، اجتماعی و دین داری در سطح زندگی و با رشد فقر و ابعاد آن، قانون گریزی جوانان بیشتر شده است.

جدول شماره ۵. رابطه متغیرهای مستقل با قانون گریزی

متغیرهای مستقل	ضرایب استاندارد نشده		خطای استاندارد شده	ضریب تعیین تعدیل (Adjusted R Square)	ضریب تعیین (R ²) (Rsquare)	ضریب همبستگی چندگانه (R)
	Beta	خطای معیار				
مقدار ثابت	۰/۲۸۸	۱/۸۵۱	-	۰/۲۸۸	۱/۸۵۱	۰/۰۰۰
سرمایه فرهنگی	۰/۰۱۹	۲/۲۱۹	۰/۱۴۶	۰/۰۱۹	۲/۲۱۹	۰/۰۰۳
سرمایه اجتماعی	۰/۰۳۹	۲/۰۴۵	۰/۱۵۱	۰/۰۳۹	۲/۰۴۵	۰/۰۰۰
دین داری	۰/۰۲۷	۲/۰۷۴	۰/۱۲۰	۰/۰۲۷	۲/۰۷۴	۰/۰۰۷
فقر	۰/۰۴۰	۲/۱۰۱	۰/۱۱۳	۰/۰۴۰	۲/۱۰۱	۰/۰۰۴

آزمون دوربین واتسون ^۱	سطح معناداری (Sig)	آماره F	خطای استاندارد شده Std. Error of Estimate	ضریب تعیین تعدیل (Adjusted R Square)	ضریب تعیین (R ²) (Rsquare)	ضریب همبستگی چندگانه (R)
۱/۵۷۵	۰/۰۰۱	۳/۰۲۷	۰/۴۵۵۳۱	۰/۵۲۰	۰/۶۳۰	۰/۵۷۲

1- Durbin Watson

نتایج جدول بالا حاکی از آن است که ضرایب رگرسیونی استاندارد نشده که شامل ضرایب برآورد مدل رگرسیونی است این گونه به دست می‌آید: $۸/۴۳۹ = ۲/۱۰۱ + ۲/۰۷۴ + ۲/۰۴۵ + ۲/۲۱۹$ قانون‌گریزی حال در این مدل با توجه به ضرایب معیار شده (Beta) سهم نسبی هر متغیر مستقل در تبیین تغییرات متغیر وابسته را نشان می‌دهد که به ترتیب در این مدل متغیرهای سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی، فقر، دین‌داری و نشان می‌دهد که تغییر یک انحراف استاندارد در این مؤلفه‌ها باعث تغییر در متغیر وابسته می‌شود. با توجه به این مدل رگرسیونی برای متغیر سرمایه اجتماعی، فقر، سرمایه فرهنگی و دین‌داری در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ معناداری وجود دارد که این مؤلفه‌ها بر کاهش قانون‌گریزی جوانان اثر دارد.

مقدار ضریب همبستگی (R) بین متغیرها ۰/۵۷۲ به دست آمده است که نشان می‌دهد بین مجموعه متغیر مستقل با وابسته رابطه همبستگی نسبتاً متوسطی در زمان جمع‌آوری اطلاعات وجود داشته است. مقدار ضریب تعیین (R^2) برابر با ۰/۶۳۰ است هرچه این مقدار به ضریب ۱ نزدیک باشد نشان از این دارد که متغیرهای مستقل توانسته‌اند میزان زیادی از واریانس متغیر وابسته را تبیین کنند، که تقریباً متوسط روبه بالا متغیرهای این پژوهش می‌توانند متغیر وابسته (قانون‌گریزی) را تبیین کنند. همچنین ضریب تعیین تعدیل‌شده برابر با ۰/۵۲۰ است که بیانگر این است که متغیرهای مستقل توانسته‌اند در حدود ۵۲ درصد از تغییرات متغیر وابسته (قانون‌گریزی) را تبیین کنند. مقدار آماره $F(۳/۰۲۷)$ که در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۱ معنادار است، می‌توان نتیجه گرفت که مدل رگرسیونی پژوهش مرکب از مؤلفه‌های متغیر مستقل از قدرت تبیین مناسبی برخوردار بوده و قادرند به خوبی میزان تغییرات و واریانس متغیر وابسته را توضیح دهند. همچنین باید بیان کرد که با توجه به اینکه آماره دوربین و اتسون بین ۰ تا ۴ است. اگر بین باقیمانده‌ها همبستگی متوالی وجود نداشته باشد، مقدار این آماره باید به ۲ نزدیک باشد. اگر به صفر نزدیک باشد نشان‌دهنده همبستگی مثبت و اگر به ۴ نزدیک باشد نشان‌دهنده همبستگی منفی است. در مجموع اگر این آماره بین ۱/۵ تا ۲/۵

باشد جای نگرانی نیست (حبیبی، ۱۳۹۷) بر این اساس چون مقدار آزمون مذکور در این تحقیق برابر با (۱/۵۷۵) به دست آمده است؛ بنابراین مفهوم مستقل بودن متغیر این پژوهش اثبات شده و به این معنی است که نتایج مشاهده تأثیری بر دیگر مشاهدات نداشته است.

بحث و نتیجه گیری

هدف از انجام این تحقیق حاضر، تحلیل رابطه پدیده قانون‌گریزی با عوامل اجتماعی در بین جوانان ۲۰ تا ۳۴ ساله شهر مشهد بوده است. آنچه مسلم است بیش از نیمی از پاسخگویان به رفتارهای قانون‌مند توجه نکرده‌اند و دور زدن قانون (قانون‌گریزی نرم) را از نظر فردی جرم تلقی نمی‌کنند و به نظر آنان جامعه هم به این موضوع واکنش نشان نمی‌دهد؛ و این نوع رفتار منحرفانه به صورت عرفی در جامعه گسترده شده است (فیروزجائی‌ان، ۱۳۹۰). به عنوان مثال نادیده گرفتن قوانین رانندگی، ندادن مالیات یا عوارض و استفاده از کپی‌های غیرمجاز نمونه‌هایی از قانون‌گریزی است نتایج پژوهش با نتایج سرافراز و همکاران (۱۳۹۹)، پور رجبی و مجدی (۱۳۹۸) همسو است.

یافته‌ها نشانگر این است که سرمایه اجتماعی متوسط روبه پایین موجب شده، تمایل به قانون‌گریزی بیشتر شود. این نتایج با یافته‌های تحقیقات سعادت (۱۳۹۹)، عشایری و نامیان (۱۳۹۸)، میرزایی (۱۳۹۷)، هیلد (۲۰۱۹)، وزیناو همکاران (۲۰۱۷) هم‌جهت بوده است. به این معنا که در جامعه‌ای که سرمایه اجتماعی در قالب فرصت‌ها، دسترسی به شبکه‌های اطلاعاتی، اعتماد، مشارکت، پیوندها و... ضعیف باشد، در این جامعه مسائل اجتماعی زیاد بوده و قانون‌گریزی در چنین ساختاری اجتناب‌ناپذیر است؛ بنابراین ضعیف بودن سرمایه اجتماعی به عنوان مکانیسمی مؤثر در گسترش رفتارهای انحرافی و پرخطر عمل می‌کند. بر این اساس تقویت سرمایه یادشده نقش چشمگیری در کنترل قانون‌گریزی دارد.

کاهش سرمایه فرهنگی در ارتباط با افزایش قانون‌گریزی نشان از این است که فرسایش شاخص‌های این سرمایه همچون سرمایه اجتماعی در تقویت

قانون‌گریزی حائز اهمیت است؛ که داده‌ها با یافته‌های عشایری و نامیان (۱۳۹۸)، کشفی و زارع محمودآبادی (۱۳۹۸) اشتراک داشته است. در همین ارتباط باید اشاره کرد که کمرنگ شدن سرمایه‌های فرهنگی در سطح زندگی ناشی از وجود بحران‌های مختلف، اجرای سیاست‌های غلط توسعه، توفیق ناکامی‌ها و... سبب شده که شکاف در شاخص‌های سرمایه فرهنگی در سطح زندگی شهروندان بیشتر مشاهده شود، در نتیجه حیات اجتماعی کلان‌شهرهای جامعه از جمله شهر مشهد از منظر مسئولان و نخبگان مورد دغدغه باشد، در نتیجه چنین نگرانی، مسائل اجتماعی از جمله رفتارهای انحرافی قانون‌گریزی در سطوح مختلف طبقات اجتماعی به صورت اجتماعی رفتاری طبیعی تلقی می‌شود.

یافته‌های افزایش فقر در ابعاد مختلف در جامعه به رشد قانون‌گریزی کمک زیادی می‌کند؛ این یافته‌ها با داده‌های عشایری و نامیان (۱۳۹۸)، پوررجبی و مجدی (۱۳۹۸) سوهانیان حقیقی و همکاران (۱۳۹۷)، میرزایی (۱۳۹۷) همسو است. به نظر می‌رسد افراد در چهارچوب نهادهای مدنی نمی‌توانند نیازمندی‌های خود را ارضا کنند؛ لذا در این وضعیت احترام به قانون رعایت نمی‌شود و پذیرش قانون در ساختار جامعه متزلزل می‌گردد و قانون‌گریزی در نتیجه برخوردار نبودن از آمادگی فیزیکی، عدم آگاهی فکری، احساس تبعیض، تزلزل بی‌عدالتی، نارضایتی و نابسامانی عمومی شکل می‌گیرد. همچنین نتایج نشان داد که کاهش ابعاد دین‌داری در بین جوانان بر رشد قانون‌گریزی اثر داشته است که با نتایج یافته‌های سرافراز و همکاران (۱۳۹۹)، پوررجبی و مجدی (۱۳۹۸)، عشایری و نامیان (۱۳۹۸)، میرزایی و همکاران (۱۳۹۸) هم‌جهت است. درواقع تعالیم و آموزه‌های دینی مبتنی بر جبر و تقدیر و بی‌ارزش بودن دنیا و نظایر این موضوعات می‌تواند بر افزایش قانون‌گریزی مؤثر باشد. (دورکیم، ۱۳۹۱). هنگامی که این آموزه‌ها نتوانند پاسخی به دشواری‌های زندگی، بی‌عدالتی‌ها و ناکامی‌ها دهد، موجب می‌شود اعتمادبه‌نفس فرد در برابر مشکلات فروکش کند، در نتیجه دین‌داری کارکرد خود را در برابر حفظ نظم و انسجام از دست می‌دهد و رفتارهای انحرافی از جمله قانون‌گریزی افزایش می‌یابد.

بر اساس همسو بودن دیگر نتایج آمار توصیفی با یافته‌های پیشین، می‌توان اشاره کرد که موضوع قانون‌گزیزی به‌عنوان رفتاری نابهنجارانه که مخل نظم اجتماعی است در جامعه جوان ناشی از ضعف زیرساخت‌های آموزشی، فرهنگی، اقتصادی از یک‌سو و فقدان سازوکار مناسب برنامه‌های مدیریتی در توزیع سرمایه‌ها و بهره‌گیری از فرصت‌های اقتصادی اجتماعی در حال افزایش است.

از منظر رویکرد نظارت اجتماعی هرچه نظارت دستگاه‌های نظم و امنیت و ارگان‌های نظارتی از طریق ابزارهای سلبی و ایجابی بیشتر شود، جوانان کمتر مرتکب قانون‌گزیزی می‌گردند. به معنای دیگر در همه جوامع، برای نظارت بر ارزش‌ها و قوانینی که بنیان جامعه به آن‌ها بستگی دارد، اهرم‌های نظارتی به‌صورت سلبی، ایجابی و مکانیسمی باید به‌قدری دقیق و قوی باشد تا متخلفان از هنجارها را تنبیه کنند و به‌نوعی محافظ قوانین باشد. از سوی دیگر، کاهش پیوند اجتماعی تسهیل‌گر قانون‌گزیزی است و طبق نظریه هیرشی، کاهش پیوند اجتماعی در جامعه، رابطه فرد با جامعه را تضعیف می‌کند؛ که در این شرایط، فرد برای بروز رفتارهای انحرافی و قانون‌شکنی مستعدتر می‌گردد (سرافراز و همکاران، ۱۳۹۹). درنهایت جوانانی که از طریق نهادهای اجتماعی از جمله خانواده، مدرسه، دانشگاه، مسجد و... نتوانند اعتماد و اطمینان، مشارکت اجتماعی، انسجام و پیوندشان شان را در سطوح فردی و جمعی حفظ کنند و یا تقویت کنند، بیشتر به سمت قانون‌گزیزی سوق می‌یابند؛ بنابراین از طریق افزایش سرمایه‌های درون‌گروهی و برون‌گروهی در سطوح مختلف اجتماعی می‌توان هم از لحاظ آگاهی فرد نسبت به قوانین و هم از لحاظ تجربیات اجتماعی حاصل از این آگاهی رفتارهای قانون‌گرایی را در ابعاد مختلف تقویت و استمرار بخشید.

از جهت دیگر باید اشاره کرد که نهادینه شدن دانش، آگاهی و ارتقای کاربردی سطح تحصیلات از مهم‌ترین سرمایه‌های موجود در حفظ منزلت قانون است و افرادی که از سرمایه‌های بالایی برخوردار باشند به‌راحتی آداب رسوم، قواعد و قوانین دیگران را می‌پذیرند و کمتر از آن تخطی می‌کنند و برعکس افرادی که از سرمایه‌های فرهنگی خوبی در زندگی بهره نبرند بیشتر به

سمت قانون‌گریزی متمایل می‌شوند. در نهایت فرسایش سرمایه‌های (اجتماعی و فرهنگی) می‌تواند در رشد قانون‌گریزی حائز اهمیت باشد. بر این اساس از منظر بوردیو می‌توان اشاره کرد که سرمایه‌ها در جایگاه کنشگران در فضای طبقات به حجم و ساخت آن کمک می‌کند و این پدیده وسیله‌ای برای تشخیص و تمایز است؛ و کاهش این پدیده در سطح زندگی باعث می‌شود که فرد به سمت بروز رفتارهای غیرقانونی بیشتر تمایل پیدا کند (بوردیو، ۱۳۹۱). لذا تکرار رفتارهای قانون‌گریزی در سطح جامعه به حالت بهنجار و طبیعی از سوی شهروندان تبدیل به عادت‌واره می‌شود؛ بنابراین وجود آموزه‌های مذهبی، اجتماعی، فرهنگی مبتنی بر انتخاب و عدم اجبار بر اساس ارزشمند بودن زندگی موجب کاهش قانون‌گریزی می‌شود. همچنین کاهش بی‌عدالتی‌ها و نابرابری‌های مختلف در سطح زندگی در راستای بهره‌مندی از عدالت توزیعی برای همه اقشار مختلف جامعه می‌تواند ریشه فقر را در مؤثر بودن بر قانون‌گریزی کاهش داد. در مجموع، با بهره‌گیری از نتایج رگرسیون با افزایش سرمایه اجتماعی، سرمایه فرهنگی، دین‌داری و کاهش فقر می‌توان در حدود ۵۲ درصد از متغیر وابسته (قانون‌گریزی) را تبیین کرد.

پیشنهادها

- با توجه به اینکه مسئله قانون‌گریزی مسئله اجتماعی است؛ توانمندسازی نسل نوجوان و جوان برای انتقال آموزه‌های شهروندی و قانون‌گرایی از طریق راهکارهای رسمی و غیررسمی در آموزش و پرورش و دانشگاه می‌تواند مفید واقع شود.
- تولید و بازتولید راهبردهای آموزش شهروند محله‌ای به صورت برپایی جلسات محله‌ای و اجتماع‌محور در راستای فرایند جامعه‌پذیری نظم و قانون باید مورد اهتمام قرار گیرد.
- دولت سعی کند بسترهای مشارکت فعالانه شهروندان بالأخص نسل جوان را در انجمن‌های داوطلبانه فراهم‌سازی کند تا از طریق تعاملات گسترده شهروندان با یکدیگر و بسط اعتماد تعمیم‌یافته بین آنان بتوان

با هدایت و جهت دادن به این انجمن‌ها میزان رفتارهای قانون‌شکنانه را کاهش داد.

- پلیس به‌عنوان ضابط قضایی و تأمین‌کننده امنیت و مسئول اجرای قانون در جامعه اولاً زمینه‌های آشنایی و آگاهی جوانان و نوجوانان به قوانین فراهم آورد؛ و همچنین در جهت نهادینه شدن قانون و رعایت آن اقدام لازم و مناسبات تأمین حقوق شهروندی را جهت اعتماد تعمیم‌یافته بسترسازی کند.

- انجمن اولیا و مربیان با مشارکت و همکاری مستمر نهاد خانواده و آموزش و پرورش سعی کنند در جهت فرایند دوست‌یابی و تأثیرات آن بر نوجوانان و جوانان در راستای کنترل اجتماعی و نظارت بر عملکرد و رفتار از طرق مختلف بیشتر تمرکز کنند.

- دولت از اهرم‌های مختلف تشویق و بسترسازی رسانه‌های جمعی (واقعی و مجازی) برای همکاری و مشارکت فعال گروه‌های نوجوان و جوان در انجمن‌های داوطلبانه در جهت تقویت هویت جمعی و کاهش آسیب‌ها و مسائل اجتماعی از جمله قانون‌گریزی استفاده لازم و کافی را باید ببرد.

- دولت سعی کند از مکانیسم‌های عدالت توزیعی امکانات در سطح مناطق محروم برای همه گروه‌های اجتماعی جهت کاهش مهاجرت بی‌رویه به کلان‌شهرها و افزایش قانون‌گریزی استفاده کند.

- شوراهای فرهنگ عمومی استان‌ها باید برنامه‌های متنوعی در راستای تقویت هنجارپذیری نوجوانان و جوانان چون (صدقت، اعتماد، راست‌گویی، تعهد به قانون و پایبندی به آن و... از فرصت‌ها و بسترهایی که در اختیار دارد برای حل مشکلات قانون‌گریزی بهره کافی را ببرد.

- تقویت روحیه تعلق جمعی در بین نوجوانان و جوانان از طریق برنامه‌های فرهنگی، معرفتی و حتی تفریحی توسط وزارت خانه‌ها و سازمان‌های دولتی و غیردولتی مرتبط با این گروه‌های اجتماعی لازم به‌نظر می‌رسد.

سپاسگزاری

لازم است از تمامی مشارکت‌کنندگانی که در اجرای تحقیق به گروه پژوهشی کمک فراوانی کردند و همچنین از معاونت محترم اجتماعی فرماندهی انتظامی خراسان رضوی به‌دلیل راهنمایی ارزنده‌شان برای انجام تحقیق، سپاسگزاری شود.

منابع

- بورديو، پير. (۱۳۹۱). *تمايز (نقد اجتماعي قضاوت‌هاي ذوقي)*. ترجمه حسن چاوشيان. چاپ دوم. تهران: نشر ثالث.
- بورديو، پير. (۱۳۸۰). *نظريه کنش: دلايل عملي و انتخاب عقلاني*. ترجمه مرتضی مردیها. چاپ اول. تهران: انتشارات نقش و نگار.
- پاتنام، رابرت. (۱۳۸۰). *دموکراسی و سنت‌های مدنی (تجربه ایتالیا و درس‌هایی برای کشورهای در حال گذار)*. ترجمه محمدتقی دل‌افروز. چاپ اول. تهران: انتشارات روزنامه سلام.
- پوررجی، میلاد؛ مجدی، علی‌اکبر. (۱۳۹۸). عوامل مؤثر بر قانون‌گریزی در مناطق حاشیه‌نشین شهر مشهد. *فصلنامه علمی مطالعات فرهنگی - اجتماعی خراسان*، ۱۳(۴)، صص ۳۵-۶۰. قابل‌بازیابی از: <https://b2n.ir/t24674>
- چلبی، مسعود؛ مبارکی، محمد. (۱۳۸۴). *تحلیلی رابطه سرمایه اجتماعی و جرم در سطوح خرد و کلان*. *مجله جامعه‌شناسی ایران*، ۶(۲)، صص ۳-۴۴. قابل‌بازیابی از: <https://b2n.ir/j58454>
- چمبرز، رابرت. (۱۳۷۷). *توسعه روستایی اولویت‌بخشی به فقرا*. ترجمه مصطفی ازکیا. چاپ اول. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- حبیب‌پور گتایی، کرم؛ صفری شالی، رضا. (۱۳۹۰). *راهنمای جامع کاربرد SPSS در تحقیقات پیمایشی (تحلیل داده‌های کمی)*. چاپ سوم. تهران: انتشارات لویه.
- حبیبی، آرش. (۱۳۹۷). *آموزش کامل و راهنمای تصویری نرم‌افزار SPSS*. نشر الکترونیک پایگاه اینترنتی پارس مدیر. قابل‌بازیابی از:

<https://parsmodir.com>

- خوش‌فر، غلامرضا؛ ایلواری محبوبه. (۱۳۹۴). بررسی رابطه دین‌داری با سازگاری زناشویی (مطالعه موردی: زنان متأهل ساکن شهر گرگان). فصلنامه علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی، ۲۲(۶۱)، صص ۱۹۳-۲۲۷. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/u68613>

- داوری، علی؛ رضازاده، آر.ش. (۱۳۹۶). مدل‌سازی معادلات ساختاری با نرم‌افزار PLS. چاپ چهارم. تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی.

- دورکیم، امیل. (۱۳۹۱). درس‌های جامعه‌شناسی (فیزیک، اخلاقیات و حقوق). ترجمه جمال‌الدین موسوی. چاپ اول. تهران: نشر نی.

- رابرتسون، ایان. (۱۳۹۰). درآمدی بر جامعه با تأکید بر نظریه‌های کارکردگرایی، ستیز و کنش متقابل نمادین. ترجمه حسین بهروان. چاپ چهارم. مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.

- رایبینگتن، اِریل؛ واینبرگ، مارتین. (۱۳۸۳). رویکردهای نظری هفت‌گانه در بررسی مسائل اجتماعی. ترجمه رحمت‌الله صدیق سروسستانی. چاپ دوم. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

- زارع شاه‌آبادی، اکبر؛ ترکان، رحمت‌الله. (۱۳۹۱). رابطه سرمایه اجتماعی و قانون‌گریزی در بین شهروندان شهر یزد. فصلنامه علمی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ۸(۲۷)، صص ۸۳-۱۱۵. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/k58567>

- سراج‌زاده، سید حسین. (۱۳۸۳). چالش‌های دین و مدرنیته. چاپ اول. تهران: طرح نو.

- سرافراز، پرنیان؛ نیکخواه، هدایت‌الله؛ رستگاری، یاسر. (۱۳۹۹). تحلیلی بر زمینه‌های اجتماعی پدیده قانون‌گریزی (جوانان ۱۸-۳۵ سال شهر بندرعباس). *نشریه علمی انتظام اجتماعی*، ۱۲(۳)، صص ۱۶۱-۱۸۶. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/j89270>

- سعادت، موسی. (۱۳۹۹). تبیین اجتماعی رانندگی مخاطره‌آمیز بر اساس سازه سرمایه اجتماعی. *پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی*، ۱۰(۳۸)، صص ۲۱-۴۰. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/r65732>

- سوهانیان حقیقی، محسن؛ فولادیان، مجید؛ اکبری، حسین. (۱۳۹۸). تحلیل تطبیقی عوامل مؤثر بر قانون‌گریزی و قانون‌شکنی در استان‌های ایران مبتنی بر منطق فازی. *مجله جامعه‌شناسی ایران*، ۲۰(۴)، صص ۳-۳۲. قابل بازیابی از:

http://www.jsi-isa.ir/article_47865.html

- شارع‌پور، محمود؛ حسینی‌راد، علی. (۱۳۸۷). بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و مشارکت ورزشی (مطالعه موردی شهروندان ۲۹ - ۱۵ ساله شهر بابل). *فصلنامه علمی و پژوهشی حرکت*، ۳۷، صص: ۱۳۱-۱۵۳. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/e31320>

- شارع‌پور، محمود؛ خوش‌فر، غلامرضا. (۱۳۸۱). رابطه سرمایه فرهنگی با هویت اجتماعی جوانان. *فصلنامه علوم اجتماعی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران*، ۲۰، صص: ۱۳۷-۱۴۴. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/a73259>

- شجاعی زند، علیرضا. (۱۳۸۴). مدلی برای سنجش دین‌داری در ایران. *مجله جامعه‌شناسی ایران*، ۶(۱)، صص ۳۴-۶۶. قابل بازیابی از:

http://www.jsi-isa.ir/article_25347.html

- شویره، کریستین؛ فونتن، اولیویه. (۱۳۸۵). *واژگان بوردیو*. ترجمه مرتضی کتبی. چاپ اول. تهران: نشر نی.
- عبداللهی، محمد. (۱۳۷۸). *موانع قانون‌گرایی و راه‌های مقابله با آنها در ایران*. چاپ اول. تهران: طرح نو.
- عبداللهی، محمد. (۱۳۸۷). *طرح مسئله اجتماعی ایران اهداف و ضرورت‌ها، در مسائل اجتماعی ایران*. چاپ دوم. تهران: انجمن جامعه‌شناسی ایران و انتشارات آگه.
- عشایری، طاه‌ها؛ نامیان، فاطمه. (۱۳۹۸). *مسائل اجتماعی در ایران (هشت پرسش جامعه‌شناختی جامعه ایرانی)*. چاپ اول. تهران: انتشارات جامعه‌شناسان و روش‌شناسان.
- عشایری، طاه‌ها؛ نامیان، فاطمه. (۱۳۹۸). *تبیین جامعه‌شناختی قانون‌گریزی در بین شهروندان ایرانی (فرا تحلیل پژوهش‌های موجود)*. *فصلنامه مجلس و راهبرد*، ۲۶(۱۰۰)، صص ۳۵۹-۳۸۵. قابل‌بازیابی از: <http://ensani.ir/fa/article/419312>
- عشایری، طاه‌ها؛ عباسی، الهام؛ جسارتی، علی؛ نطقی کاشانی علیرضا. (۱۳۹۶). *تعیین عوامل مؤثر بر شکل‌گیری نزاع دسته‌جمعی در فضای شهری (مورد مطالعه: شهرستان مشکین‌شهر)*. *پژوهشنامه جغرافیای انتظامی*، ۵(۱۹)، صص ۴۹-۷۶. قابل‌بازیابی از: <https://b2n.ir/z06855>
- عشایری، طاه‌ها؛ عباسی، الهام؛ نطقی کاشانی، علیرضا؛ پیرحیاتی، نرگس. (۱۳۹۴). *بررسی عوامل اجتماعی-فرهنگی مؤثر بر قانون‌گریزی شهروندان استان اردبیل*. *نشریه علمی پژوهش‌های دانش انتظامی*، ۱۷(۶۹)، صص ۱۷۱-۱۹۴. قابل‌بازیابی از: <https://b2n.ir/g84142>

- علی بابایی، یحیی؛ فیروزجائیان، علی‌اصغر. (۱۳۸۸). تحلیل جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر قانون‌گریزی. *فصلنامه علمی دانش انتظامی*، ۱۱(۴)، صص ۷۴-۵۸. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/k35606>

- عزیزی، سلام؛ پرتویی، لطیف. (۱۳۹۴). تحلیل جامعه‌شناختی عوامل مرتبط با میزان قانون‌گریزی (مطالعه موردی: شهروندان شهر مریوان در سال ۱۳۹۳-۱۳۹۴). *مطالعات جامعه‌شناختی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز*، صص ۱۱۳-۱۳۳. قابل بازیابی از:

http://jss.iaut.ac.ir/article_525196.html

- فاضلی، محمد. (۱۳۸۲). *جامعه‌شناسی مصرف موسیقی*. چاپ اول. تهران: پژوهشگاه فرهنگ و هنر ارتباطات.

- فیروزآبادی، سید احمد؛ ایمانی جاجرمی، حسین. (۱۳۸۵). سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی - اجتماعی در کلان‌شهر تهران. *فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی*، ۶(۲۳)، صص: ۱۹۷-۲۲۴. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/a50458>

- فیروزجائیان، علی‌اصغر؛ توکلی، جواد. (۱۳۹۵). تحلیل جامعه‌شناختی قانون‌گریزی در رانندگی با تأکید بر نظریه کنترل اجتماعی (مطالعه موردی: جوانان شهر نکا). *پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران دانشگاه اصفهان*، ۵(۲)، صص ۲۵-۴۰. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/q25746>

- فیروزجائیان، علی‌اصغر. (۱۳۹۰). قانون‌گریزی (تحلیلی از منظر نظریه عدالت رویه‌ای). *فصلنامه علمی و پژوهشی رفاه اجتماعی دانشگاه علوم بهزیستی*، ۱۱(۴۲)، صص: ۳۸۱-۴۱۰. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/j83288>

- فیلد، جان. (۱۳۸۶). *سرمایه اجتماعی*. ترجمه غلامرضا غفاری و حسین رضائی. چاپ اول. تهران: انتشارات کویر.

- کاظمی پور ثابت، شهلا؛ رضایی، حسین؛ رضائی فر حدیثه. (۱۳۹۴). سنجش نگرش جامعه میزبان به گسترش آسیب‌های اجتماعی ناشی از توسعه گردشگری در شهر همدان. *فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران*، ۸(۱)، صص ۸۴-۱۵۱. قابل بازیابی از:

http://www.jicr.ir/article_204.html

- کشفی، سیدسعید؛ زارعی محمودآبادی، زهرا. (۱۳۹۸). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل جامعه‌شناختی مؤثر بر قانون‌گریزی موتورسیکلت‌سواران. *فصلنامه علمی انتظام اجتماعی*، ۱۱(۴۲)، صص ۴۵-۶۶. قابل بازیابی از:

http://sopra.jrl.police.ir/article_91899.html

- کلانتری، صمد؛ ربانی، رسول و صداقت، کامران. (۱۳۸۴). ارتباط فقر با قانون‌گریزی و شکل‌گیری آسیب اجتماعی (فقر و نابرابری در ایران). *فصلنامه علمی و پژوهشی رفاه اجتماعی*، ۵(۱۸)، صص ۶۵-۹۰. قابل بازیابی از:

<https://refahj.uswr.ac.ir/article-1-1932-fa.pdf>

- مجدی، علی‌اکبر؛ حیدرنازاد، علیرضا؛ رضایی، امید؛ قنبری، قاسم. (۱۳۹۳). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر قانون‌گریزی رانندگان خودروهای شخصی در شهر مشهد. *فصلنامه مطالعات پژوهشی راهور*، ۳(۸)، صص ۱۱-۳۲. قابل بازیابی از:

http://talar.jrl.police.ir/article_11575.html

- مک کوایل، دنیس. (۱۳۸۸). *نظریه ارتباطات جمعی*. ترجمه پرویز اجلالی. چاپ سوم. تهران: دفتر مطالعات و توسعه رسانه.

- میرزایی، ابراهیم. (۱۳۹۷). مطالعه جامعه‌شناختی قانون‌گریزی با تأکید بر حوزه راهنمایی و رانندگی (مورد مطالعه: استان خوزستان). *فصلنامه علمی راهور*، ۷(۲۷)، صص ۱۹۳-۲۲۲. قابل بازیابی از:

http://talar.jrl.police.ir/article_91481.html

- میرزایی، ابراهیم؛ احمدی، یعقوب؛ بخارایی، احمد؛ نایی، هوشنگ. (۱۳۹۶). قانون‌گریزی و پیوندهای اجتماعی (مطالعه موردی: شهر اهواز). *فصلنامه علمی جامعه پژوهی فرهنگی*، ۳(۸)، صص ۹۷-۱۲۳. قابل بازیابی از:

http://socialstudy.ihcs.ac.ir/article_2856.html

- میرزایی، ابراهیم؛ احمدی، یعقوب؛ بخارایی، احمد؛ نایی، هوشنگ. (۱۳۹۷). تأثیر عوامل اجتماعی - فرهنگی بر قانون‌گریزی (مورد مطالعه: استان خوزستان). *فصلنامه انبیت اجتماعی*، ۹(۵۴)، صص ۱۸۹-۲۲۹. قابل بازیابی از:

http://sss.jrl.police.ir/article_19028.html

- نیازی، محسن؛ کارکنان، محمد. (۱۳۸۶). تبیین جامعه‌شناختی رابطه سرمایه فرهنگی خانواده با هویت اجتماعی جوانان. *فصلنامه مطالعات ملی*، ۳(۳۱)، صص: ۵۵-۸۱. قابل بازیابی از:

<https://b2n.ir/t78841>

- ورسلی، پیتر. (۱۳۸۸). *نظریه‌های جامعه‌شناسی نظم*. ترجمه سعید معیدفر. چاپ اول. تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.

- ویلیامز، فرانک پی؛ مک شین، ماری لیندی. (۱۳۹۲). *نظریه‌های جرم‌شناسی*. ترجمه حمیدرضا ملک محمدی. چاپ سوم. تهران: نشر میزان.

- Glock C. Stark, R. (1970). *Religion and Society in Tension*. US, Rand McNally & Company.
- Hilde, A. (2019). The impact of social and emotional isolation on risk behaviors among women injection drug users in Portland.

Dissertation of Master of Public Health, Department of Public Health & Preventive Medicine and the Oregon Health & Science University, School of Medicine. Retrieved from:

<https://b2n.ir/z32777>

- Putnam, R. D. (2001). Social capital: Measurement and consequences. *Canadian Journal of Policy Research*, 2, pp 41-51. Retrieved from:

<https://b2n.ir/j84490>

- Thio, A. (2013). *Deviant behavior*. Boston: Pearson.

- Wang, Xiao-shoo; Liu, Qing-shun (2014). An Analysis of Psychological Factors of Law-abiding Behavior. *Journal of Experimental Criminology*, 21(1), pp 14-45. Retrieved from:

<https://b2n.ir/q55711>

- Vezina, J., Herbert, m., Poulin, F., Lavoie, F. Vitaro, F & Tremblay, F (2017). Histoty of family violence childhood behavior problems and adolescent high risk behavior as pridicator of girls repeated pettebs of dating victimization in two developmental periods. *Journal of Violence Against Women*, 21(4), pp 435-459. Retrieved from:

<https://doi.org/10.1177/1077801215570481>.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی